

Társadalomtudományi gyűjtemények Magyarországon

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) százéves jubileuma alkalmából 2004. november 4-én Társadalomtudományi gyűjtemények Magyarországon – hagyomány és korszerűség címmel a FSZEK, az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ), valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) Társadalomtudományi Szekciója közös rendezésű konferenciát tartott.

Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója, az IKSZ elnöke köszöntőjében elmondta, hogy Magyarország legnagyobb közkönyvtára fennállásának századik évfordulóján a múlt felidézése mellett a jövőbe is tekint: hogyan gondolkodjunk ezentúl a korszerű könyvtárról, a szolgáltatásokról, a társadalomtudományi könyvtárak szerepéről.

Szivi Józsefné, az MKE Társadalomtudományi Szekciójának elnöke megnyitójában kiemelte: a társadalomtudományokhoz kapcsolódó gyűjtemények egymást jobban megismerve és együtt munkálkodva, a hagyományos szolgáltatásokat a digitális szolgáltatások együttes rendszerével kibővítve tudnak megfelelni a felhasználók igényeinek.

Reisz László tartotta a nyitó előadást, melynek a *100 éves a szociológia országos szakkönyvtára – Szabó Ervin szociológiai világbibliográfiájától a világhálón megjelenő szociológiai adatbázisokig* címet adta. Először Szabó Ervin szerepéről, a tudós könyvtáros munkájáról – a szociológiai világbibliográfia elkészítéséről – beszélt, majd a magyar társadalomtudományi bibliográfia történetéről és az 1973-ban alakult szociológiai dokumentációs osztály tevékenységéről, a magyar szociológiai irodalom feltárásának azóta is tartó munkájáról szólt. A könyvtárban folyó digitalizálás kapcsán bemutatta a Magyar Társadalomtudományi Digitális Archívum munkálatait. Az archívum célja korszerű technikával közzé tenni a magyar szociológiatörténet klasszikusainak műveit. Beszélt a XX. század

című folyóirat digitalizálásáról, valamint az 1880-as népszámlálás teljes körű digitális feldolgozásáról is. Részletesen hallhattunk a szociológiai bibliográfia készítéséről, amely 2004 februárjától már honlapjukról is elérhető, és az ezzel kapcsolatos további céljukról, az adatbázis teljes szövegű bővítéséről is.

A konferencia első felében a legnagyobb hazai egyetemeken lévő társadalomtudományi gyűjtemények mutatkoztak be.

Nagy Zsuzsanna Gyűjtemény és szolgáltatások a Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtárában címmel az ország legnagyobb közgazdasági gyűjteményéről, a közgazdasági egyetem központi könyvtáráról beszélt. A gyűjtemény története mellett gyűjtőkörének összetételét is bemutatta, és a könyvtár új filozófiájáról, a „hibrid-könyvtárról” is szólt, melyben a hagyományos gyűjtemény mellett elektronikus források is segítik az olvasót. Saját kiadványok készítése helyett professzionális termékek vásárlásával, előfizetésével, valamint önálló digitalizálási tevékenységgel (pl. Nemzetgazdasági Szemle, Közgazdasági Szemle) foglalkoznak. Céljuk, hogy a hagyományos és az elektronikus gyűjtemény egységessé váljék. Részletesen szólt a jelenlegi könyvtári szolgáltatásokról és a honlapon elérhető elektronikus szolgáltatásokról (<http://www.lib.uni-corvinus.hu> ezen belül: elektronikus információforrások).

Pál Antalné Rész az egészben: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárának társadalomtudományi gyűjteménye(i) című előadásában a Debreceni Egyetem és könyvtára történetéről, a gyűjteménybe kerülő nevezetesebb társadalomtudományi magánkönyvtárak (hagyatékok) szerepéről beszélt. A 2002 novemberében létrejött Társadalomtudományi Könyvtár gyűjteményének ismertetése után a könyvtár szolgáltatásainak bemutatása következett, melyben részletes tájékoztatót kaptunk a digitális tartalomszolgáltatásról, az ún. tiszántúli adatbázisról, amely különféle dokumentumtípusok mellett két folyóiratot, a Debrecen-Nagyváradai Értesítőt és „A város” című lapot is tartalmazza (elérhetősége: <http://fulltext.lib.unideb.hu/>).

Hamar Zsuzsa Társadalomtudományi gyűjtemények a Pécsi Tudományegyetem könyvtárában című előadásában a Pécsi Tudományegyetem széttagolt könyvtári hálózatából két könyvtárat mutatott be: a Társadalomtudományi Könyvtárat és az ÁJK–KTK (Állam- és Jogtudományi Kar és Közgazdaságtudományi Kar) Könyvtárat.

A Társadalomtudományi Könyvtár jogelődjét az 1950-es évek elején hozták létre (akkor az MDP Pártiskolájának, később az MSZMP Baranya Megyei Oktatási Igazgatóságának könyvtára volt). A hetvenes évek végére gyűjtőköre a filozófia, pszichológia, vallás, szociológia, politika, pedagógia, vezetéselmélet témákat ölelte fel, ezek mellett a hazai és a külföldi pártélet dokumentumjellegű kiadványait is gyűjtötték. A rendszerváltás után a JPTE Tanárképző Karának Társadalomtudományi Könyvtára lett. 1996-tól új épületben, már szakkönyvtárként fogadja látogatóit.

Az ÁJK–KTK könyvtárat 2003 szeptemberében nyitották meg, így ez már egy XXI. századi igényeket kielégítő könyvtár. Állománya az Állam- és Jogtudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar könyvtári állományából egyesült. (Az ismertetett könyvtárakról bővebben a <http://www.lib.pte.hu/> webcímen olvashatunk.)

Laczkó Sándor Eszme- és kisebbségtörténeti kutatások a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának Társadalomelméleti gyűjteményében címmel tartott előadást. A különgyűjteményt 1985-ben hozták létre azzal a céllal, hogy Magyarország, valamint Közép- és Dél-Kelet-Európa XX. századi történetét érintő társadalomelméleti és politikátörténeti munkák, az „emigráns” és a „szamizdat” kiadványok, kéziratok, memoárok és kutatási háttéranyagok másutt legálisan nem használható dokumentumainak gyűjtésével elősegítsék a szakirányú oktatást. A rendszerváltást követően a gyűjtőkör jelentősen átalakult, régió- és kisebbségtörténeti vonatkozású dokumentumokkal bővült. A határon túli magyar lapok és a magyarországi kisebbségek folyóiratai mellett az európai kisebbségi tematikájú lapok szinte teljes körűen megtalálhatók gyűjteményükben. Az elmúlt tíz évben különféle szakirodalmi, bibliográfiai adatbázisokat építettek (a Korunk című folyóirat repertórium, a romániai magyar nyelvű társadalomtudományi szakirodalom feldolgozása 1990 és 2000 között), és egy romológiai adatbázis létrehozását is tervezik. (Kiadványaikról, a gyűjteményről és tevékeny-

ségükről bővebben a <http://primus.arts.uszeged.hu/doktar/doktar.html> webcímen lehet olvasni.)

A konferencia második felében a társadalomtudományi szakkönyvtárakról és szolgáltatásaikról volt szó.

Murányi Lajos Az MTA Könyvtára a társadalomtudományok szolgálatában című előadásában a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának történetéről, gyűjtőköréről, az intézeti könyvtárak szerepéről szólt. 1993-ban a gyűjtőkör módosult, ma már a humán tudományok és tudománypolitika dokumentumait gyűjtik. Már a hatvanas években elindították információs kiadványukat, 1980-tól pedig számítógépes szakirodalmi szolgáltatás is működött. Digitalizáló tevékenységükből talán a legfontosabb a kiegyezéskor indult, *Értekezések... gyűjtőcímű, részcímes periodika digitalizált változata*, amely ma is a kulturális-tudományos kincsek gazdag tárháza (elérhetősége: <http://digilib.mtak.hu/>). Tervezik az 1950 és 1985 közötti betűrendes cédulakatalógusuk digitalizálását is.

Sziráki Zsuzsanna A regionális tudomány magyarországi könyvtára című előadás bevezetőjében szólt a pécsi regionális kutatások tudománytörténeti előzményeiről, az 1943-ban megalakult Dunántúli Tudományos Intézetről. Az 1955 óta az MTA-tagjaként, 1984 óta az MTA Regionális Kutatások Központjaként működő intézmény könyvtára korlátozottan nyilvános tudományos szakkönyvtár. Fő gyűjtőkörét a gazdaság- és társadalomfejlődés alpművei, a gazdaság, népesség, és környezet kölcsönhatásait tárgyaló munkák képezik, de e mellett 1984-től a regionális kutatási helyek tudományos kézíratait is gyűjtik. (Bővebben szolgáltatásaikról és kiadványaikról a <http://www.dti.rkk.hu/library> webcím alatt lehet olvasni.)

Markella Károlyné Az Egyesített Társadalomtudományi Könyvtár – az MTA négy kutatóintézetének közös könyvtáráról című előadásában a 2000-ben megvalósított egyesítés folyamatáról és nehézségeiről szólt. Az összeköltözés, az eltérő állomány-összetétel, az eltérő kutatói szolgáltatások megnehezítették az állományegyesítés végrehajtását. A kisebbségi kutatások, a politikatudomány, a szociológia és a világgazdasági kutatások szakkönyvtára főképp az intézetek saját kutatóit szolgálja, de egyetemi oktatók és hallgatók is kutathatnak állományukban. (Webcímük: <http://etk.mtapti.hu/index.htm>.)

Nemes Erzsébet A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat a kiegyezéstől napjainkig című előadásának *Az első könyvrajstomtól az internetig* alcímet adta, és ezt az ívet rajzolta fel a könyvtár történetének és jelenének ismertetésénél. Az 1897 óta nyilvános szakkönyvtár teljes körűen gyűjti a magyar, válogatva a külföldi statisztikai és demográfiai szakirodalmat. Feladatai közé tartozik többek között statisztikatörténeti és történeti statisztikai kutatások végzése, valamint ehhez kapcsolódóan különböző szakirodalmi összeállítások, tanulmányok készítése és kiadása is. Digitalizálási terveik között szerepel a teljes könyvtári állomány számítógépre vitele. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium „24. óra” elnevezésű pályázata segítségével digitalizálni tudták a Magyarország Helységnevtára 12 kötetét (az 1873–1913 közötti időszakot), amely weblapjukon el is érhető: <http://konyvtar.ksh.hu/>.

Csik Tibor Információellátás a neveléstudomány területén, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gyűjteményei és szolgáltatásai című előadásában részletesen szólt az elmúlt 127 év alatt többször létrehozott és megszüntetett gyűjtemény hányatott sorsáról. Az 1958-as újraalapítás óta országos feladatkörű, nyilvános tudományos szakkönyvtár a teljesség igényével gyűjti a magyar oktatáspolitikai, neveléstudományi, nevelés- és ifjúságszociológiai dokumentumokat, a magyar tankönyveket, az iskolai értesítőket, továbbá a hazai gyermek- és ifjúsági irodalmat. Az előadó bemutatta a fő gyűjtőkörrel kapcsolatos különgyűjteményeket, és szólt az adatbázisokról, az internetes szolgáltatásokról is (<http://www.opkm.hu/>).

Villám Judit HÍD – Háttér, információ és dokumentum. Az Országgyűlési Könyvtár a társadalmi és politikai nyilvánosság szolgálatában című előadása rövid történeti áttekintéssel indult, majd az évtizedek óta végzett szakirodalmi szolgáltatások bemutatása következett (jogi-szakirodalmi, világpolitikai információk, PRESSDOK és HUNDOK adatbázisok). A magyar parlamenti dokumentumok gyűjtése és szolgáltatása több mint száz évre tekint vissza. A könyvtár egyik különgyűjteményében, a Magyar Parlamenti Gyűjteményben a hagyományos szolgáltatás, az adatbázis-építés mellett digitalizáló munka is folyik (www.ogyk.hu, ezen belül: ekonyvtar/parlamenti-dokumentumok). A nyilvánosság tájékoztatása mellett a képviselőknek, az Országgyűlésnek nyújtott információszolgáltatás is fontos tevé-

kenység, a képviselő-tájékoztatási munkáról és a könyvtár kiadványairól is szó esett.

A konferencia fő célja annak bemutatása volt, hogy miként alakult a nagyobb magyar társadalomtudományi gyűjtemények sorsa alapításuk óta és milyen társadalomtudományi gyűjtemények születtek az utóbbi évtizedekben. Kiemelt szerepe volt az előadásokban a társadalomtudományi gyűjtőkörre alapozott szakirodalmi információszolgáltatások bemutatásának.

Hallhattunk a társadalomtudományi könyvtárak múltjáról és jelenéről: megismerkedhettünk a régi szakkönyvtárak korszerű szolgáltatásaival, és a kisebb vagy újonnan létrejött gyűjteményekben folyó kutatási, adatbázisépítő tevékenységekkel is. Minden bemutatózó könyvtár kitért digitalizáló munkájára, illetve terveire ismertetésére. Több előadásban is elhangzott, hogy jó lenne, ha a szakkönyvtárak összehangolnák digitalizálási terveiket a párhuzamosságok elkerülése végett.

A konferencia sikerét a jó színvonalú előadások és a magas hallgatói létszám is biztosították, köszönet érte a szervezőknek és a támogató szervezeteknek. A résztvevők számára ismét bebizonyosodott, hogy a továbbiakban is szükség van a társadalomtudományi gyűjteményű könyvtárak találkozájára, tapasztalatcserejére.

Villám Judit

Tudásgazdálkodás és helyi társadalom

A Kemenesaljai Életrajzi Lexikon bemutatója Celldömölkön

Tudásgazdálkodás és helyi társadalom címmel rendezett közös fórumot a térség önkormányzatai és közintézményei munkatársainak 2005. január 20-án a Berzsenyi Dániel Könyvtár és a Kresznerics Ferenc Könyvtár a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával. A találkozó *Molnár Gábornak*, a celldömölki Polgármesteri Hivatal főtanácsosának köszöntőjével kezdődött, aki kiemelte a könyvtár mint digitális információs központ jelentőségét, illetve a kistérségek fontos szerepét. Mindkét trend alkalmazására kitűnő példaként jelölte meg a Celldömölkön, a település egyesítésének centenáriumi, illetve várossá avatásának huszonötödik évfordulójára elkészült *Kemenesaljai Életrajzi Lexikon*t.